

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ”
(для бакалаврів)**

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено доцентом кафедри інформаційно-комп'ютерних технологій у медицині та екології *Н. В. Тордія*, викладачем кафедри інформаційно-комп'ютерних технологій у медицині та екології *О. П. Мовчан*

Затверджено на засіданні кафедри інформаційно-комп'ютерних технологій у медицині та екології (протокол № 16 від 26.05.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Тордія Н. В., Мовчан О. П. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Безпека життєдіяльності” (для бакалаврів). – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. – 26 с.

Методична розробка містить пояснювальну записку, зміст дисципліни “Безпека життєдіяльності”, методичні вказівки для самостійного вивчення кожної теми, теми рефератів, питання для самоконтролю, список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2009
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

На сучасному етапі розвитку цивілізації безпека людини та людства в цілому розглядається як основне питання. Концепція сталого розвитку людства ООН стала основою для вирішення низки проблем щодо безпеки людини, зокрема розвитку освіти в цій галузі.

Людина та її здоров'я є найбільшою цінністю держави, яка докладає чимало зусиль для створення умов безпечної життєдіяльності всього населення України. Одним із головних напрямів забезпечення безпеки населення України є належна освіта з проблем безпеки. Це відображено у Концепції освіти з напрямку “Безпека життя і діяльності людини” та реалізується через вивчення комплексу дисциплін: валеології, екології, охорони праці, ергономіки, цивільної оборони тощо, чільне місце серед яких посідає безпека життєдіяльності.

Безпека життєдіяльності — наука, що вивчає вплив на людину зовнішніх та внутрішніх факторів у всіх сферах її життєдіяльності.

Об'єктом вивчення безпеки життєдіяльності є людина у всіх аспектах її діяльності (фізичному, психологічному, духовному, суспільному).

Предметом вивчення є вплив на життєдіяльність та здоров'я людини зовнішніх і внутрішніх факторів.

Завдання курсу “Безпека життєдіяльності” (БЖД) є розробка методів прогнозування, вивчення та ідентифікації шкідливих факторів, їх впливу на людину і довкілля.

Безпека життєдіяльності ґрунтується на досягненнях таких дисциплін, як інженерна психологія, фізіологія людини, охорона праці, екологія, ергономіка, економіка тощо. Вона завжди була і є в центрі уваги людей. З давніх часів і до наших днів людина прагнула забезпечити свою безпеку. З розвитком науково-технічного прогресу це потребує спеціальних знань. БЖД покликана відіграти важливу роль у стабілізації людського суспільства.

У центрі уваги курсу БЖД — людина як самоціль розвитку суспільства, а його лейтмотивом є вислів старогрецького філософа Протагора “Людина є мірило всіх речей”. Людина має цінність не тільки як робоча сила, яку потрібно охороняти в процесі трудової діяльності (що з певним успіхом і робила охорона праці), а як неповторний індивідум, який зберігає свою цінність незалежно від свого конкретного місцезнаходження і виконуваних функцій, признаних суспільством необхідними і корисними (відпочинок, побут, заняття спортом, виконання громадських обов'язків тощо).

ЗМІСТ
дисципліни
“ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА”

№ пор.	Назва змістового модуля та теми
1	Змістовий модуль I. Система безпеки життєдіяльності Безпека життєдіяльності як науковий напрям та навчальна дисципліна
2	Організація функціонування системи безпеки життєдіяльності людини. Законодавче забезпечення системи
3	Ризик – орієнтований підхід до безпеки життєдіяльності людини
4	Змістовий модуль II. Природне середовище та його вплив на людину Природне середовище як необхідна складова життєдіяльності людини. Гігієна довкілля
5	Людина як біологічна і соціальна істота. Особливості функціонування організму людини, фізіологічна та психологічна надійність людини
6	Фізичні, хімічні та біологічні чинники біосфери, їх комплексний вплив на життєдіяльність людини
7	Змістовий модуль III. Техногенне середовище та його значення для безпечної життєдіяльності людини Техногенне середовище – середовище життя і діяльності людини
8	Основи безпеки робочих зон
9	Негативні виробничі фактори, їх біологічна дія та заходи щодо зменшення шкідливого впливу чинників виробничого середовища на людину
10	Змістовий модуль IV. Соціально-політичне середовище і життєдіяльність людини Соціальне середовище – необхідна умова існування людства. Сприятливі та небезпечні фактори соціально-політичного середовища
11	Соціально-політичні небезпеки
12	Стан здоров'я населення України, основні фактори ризику та найнебезпечніші захворювання
13	Змістовий модуль V. Життєдіяльність людини в умовах надзвичайних ситуацій Надзвичайні ситуації природного, техногенного, соціально-політичного характеру та їх вплив на життєдіяльність людини
14	Система цивільної оборони, її основні завдання і організація діяльності
Разом годин: 108	

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ КОЖНОЇ ТЕМИ

Змістовий модуль I. Система безпеки життєдіяльності

Тема 1. Безпека життєдіяльності як науковий напрям та навчальна дисципліна

Актуальність сучасного стану безпеки життєдіяльності. Безпека життєдіяльності як навчальна дисципліна. Об'єкт вивчення БЖД. Основні методи дослідження в БЖД. Складові системи БЖД на рівні держави. Функції, які вони виконують. Охорона навколишнього природного середовища. Санітарно-епідеміологічна безпека. Біологічна безпека. Радіаційна безпека. Пожежна безпека. Транспортна безпека. Охорона здоров'я населення. Охорона праці.

Література [3; 4; 8; 18; 20]

Контрольні питання

1. Якими основними складовими визначається актуальність сучасного стану безпеки життєдіяльності?
2. Які функції охоплює система БЖД на рівні держави?
3. Основні завдання системи управління БЖД?

Тема 2. Організація функціонування системи безпеки життєдіяльності людини. Законодавче забезпечення системи

Складові системи управління безпекою життєдіяльності. Основні завдання системи управління безпекою життєдіяльності. Забезпечення безпеки життєдіяльності у невиробничих умовах. Структурні складові механізму регулювання безпеки життєдіяльності. Державне управління охороною праці в Україні. Правові основи безпеки життєдіяльності. Законодавство України щодо безпеки життєдіяльності.

Література [13–16; 21–25]

Контрольні питання

1. Що є юридичною базою зобов'язання щодо безпеки життєдіяльності?
2. Які органи здійснюють державне управління охороною праці в Україні?

Тема 3. Ризик — орієнтований підхід до безпеки життєдіяльності людини

Поняття небезпеки та безпеки. Ознаки безпеки. Поняття катастрофи, аварії, екстремальної ситуації. Класифікація аварій. Джерела небезпек. Ідентифікація небезпек. Класифікація та систематизація явищ, процесів, об'єктів, які здатні завдати шкоду. Природні джерела небезпеки. Соціальні небезпеки. Комбіновані небезпеки — природно-техногенні, природно-соціальні та соціально-техногенні. Фактор як рушійна сила будь-якого процесу. Вражаючі, небезпечні та шкідливі фактори. Фізичні, хімічні та біологічні фактори небезпек. Ризик як кількісна характеристика оцінки ступеня небезпеки. Розрахунок ризику. Максимально сприятливий рівень індивідуального ризику. Зниження імовірності ризику до припустимого рівня. Проблеми безпеки життєдіяльності. Напрями забезпечення безпеки життєдіяльності.

Література [8; 12]

Контрольні питання

1. За якою формулою розраховують ризик?
2. Розкрийте поняття небезпеки, небезпечних ситуацій.
3. Поняття потенційної небезпеки.
4. Ризик як оцінка небезпек.
5. Якими шляхами досягається підвищення рівня безпеки?

Теми рефератів

1. Системний аналіз у БЖД.
2. Характеристика небезпечних та шкідливих факторів.
3. Класифікація небезпек.

Змістовий модуль II. Природне середовище та його вплив на людину

Тема 4. Природне середовище як необхідна складова життєдіяльності людини. Гігієна довкілля

Поняття про біосферу. Атмосфера, гідросфера та літосфера як учасники біогеохімічного циклу міграції речовин і енергії. Склад та структура атмосфери. Клімат. Вплив кліматичних умов (вологість, освітленість, фоновий рівень радіації) на життя та діяльність людини. Поняття про ґрунт та його виникнення і формування.

Література [2; 6]

Контрольні питання

1. Характеристика природного середовища.
2. Значення атмосфери в життєдіяльності людини.
3. Яке значення води та ґрунту для забезпечення життя організму людини?

Тема реферату

Ноосфера як новий еволюційний стан біосфери.

Тема 5. Людина як біологічна і соціальна істота. Особливості функціонування організму людини, фізіологічна та психологічна надійність людини

Поняття про геноцип, фенотип, онтогенез. Система аналізаторів, що функціонує в організмі. Будова, функції аналізаторів. Будова і функції органів чуття. Діяльність центральної нервової системи людини. Елементарний акт, що є основою центральної нервової системи — рефлекс. Загальна будова рефлексорної дуги. Класифікація рефлексів. Безумовні і умовні рефлекси. Їх біологічна роль. Ознаки умовних рефлексів (набутість, мінливість, сигнальність). Адаптація людини до факторів навколишнього середовища в процесі індивідуального розвитку організму. Гомеостаз організму. Системи організму, які беруть участь у збереженні гомеостазу (імуна, кровоносна та лімфатична системи). Свідомість як вищий рівень психіки, що сформувався у результаті соціального розвитку у людини. Екологічна психологія.

Література [8–10]

Контрольні питання

1. Будова, властивості аналізаторів.
2. Характеристика основних аналізаторів безпеки життєдіяльності.
3. Значення гомеостазу для забезпечення безпеки організму людини.
4. Біологічна та соціальна категорія здоров'я.
5. Процес адаптації людини до навколишнього середовища.

Теми рефератів

1. Психіка людини і безпека життєдіяльності.
2. Значення нервової системи в життєдіяльності людини.
3. Значення психіки людини у забезпеченні безпеки життєдіяльності.
4. Взаємозв'язок суспільного, групового й індивідуального рівня здоров'я.

Тема 6. Фізичні, хімічні та біологічні чинники біосфери, їх комплексний вплив на життєдіяльність людини

Нормальні умови навколишнього середовища. Повітряне середовище та його склад. Компоненти атмосфери та їх значення для життєдіяльності людини. Значення води як середовища і компонента фізіологічних процесів організму людини. Значення водних ресурсів планети в промисловості, побуті, сільському господарстві, медицині. Гігієнічне нормування якості питної води. Вплив на людину фізичних чинників природного середовища (іонізуюче опромінення, електромагнітне поле, вологість). Методика гігієнічної оцінки погоди. Біологічні фактори безпеки. Загальна характеристика біологічних об'єктів. Патогенність. Отруйні рослини, їх поділ за ступенем токсичності. Характеристика дії отруйних тварин на організм людини. Патогенні мікроорганізми, токсини. Заходи протибіологічного захисту (дезінфекція, дезінсекція і дератизація).

Література [3; 4; 9]

Контрольні питання

1. Характеристика шкідливих хімічних речовин.
2. Класифікація шкідливих хімічних речовин.
3. Прояви токсичності хімічних сполук.
4. Характеристика отруйних речовин.
5. Поняття гранично допустимої концентрації.
6. Загальна характеристика отруйних рослин і тварин.
7. Дія на організм людини патогенних організмів.

Теми рефератів

1. Погода, складові погоди та вплив погоди на життєдіяльність людини.
2. Загальна характеристика біологічних факторів небезпек. Отруйні тварини і рослини, патогенні мікроорганізми.

Змістовий модуль III. Техногенне середовище та його значення для безпечної життєдіяльності людини

Тема 7. Техногенне середовище — середовище життя і діяльності людини

Техносфера. Довкілля. Вплив техногенної діяльності на стан довкілля. Виробниче та побутове середовище як складові техносфери. Параметри виробничого та побутового середовища. Загальні відомості про техногенні небезпеки.

Література [2; 10; 19; 27]

Контрольні питання

1. Що ви можете сказати про техносферу як сферу діяльності людини?
2. Виробниче середовище як одна з умов життєдіяльності людини.

Тема реферату

Рівновага в системі “людина – життєве середовище”.

Тема 8. Основи безпеки робочих зон

Засоби колективного та індивідуального захисту працюючих. Небезпечна зона. Класифікація захисних пристроїв. Огороджувальні захисні пристрої. Блокувальні захисні пристрої. Попереджувачі захисні пристрої. Спеціальні пристрої. Гальмівні пристрої. Пристрої автоматичного контролю і сигналізації. Пристрої дистанційного управління. Знаки безпеки, їх класифікація (заборонні, попереджувачі, приписувальні, вказівні). Сигнальні кольори.

Література [3; 4; 8]

Контрольні питання

1. Як класифікують засоби захисту працюючих?
2. Що називають небезпечною зоною?
3. Які знаки безпеки та сигнальні кольори використовуються в робочих зонах?

Тема 9. Негативні виробничі фактори, їх біологічна дія та заходи щодо зменшення шкідливого впливу чинників виробничого середовища на людину

Шум і вібрація. Дія шуму і вібрації на організм людини та засоби захисту від неї. Іонізуюче випромінювання. Джерела іонізуючого випромінювання. Дія іонізуючого випромінювання на людину. Іонізація. Радіоактивність. Ізотопи. Радіаційна безпека. Міри індивідуального захисту й особистої гігієни. Захист від медичних діагностичних джерел опромінення. Дія електричного струму на організм людини. Заходи та засоби захисту людини від дії електричного струму.

Електромагнітні поля та їх дія на організм людини. Хімічні фактори безпеки. Загальна характеристика шкідливих хімічних речовин. Загальнотоксичні, подразнюючі, мутагенні, канцерогенні речовини, речовини задушливої дії та ті, що впливають на репродуктивну функцію, сенсibiliзатори. Токсичність. Гострі та хронічні отруєння. Гранічно допустимі концентрації шкідливих речовин (ГДК).

Література [18–20]

Контрольні питання

1. Вплив шуму на організм людини, засоби та заходи захисту від впливу шуму.
2. Вплив вібрації на організм людини.
3. Природа та види іонізуючого випромінювання. Проникаюча властивість.
4. Норми та заходи радіаційної безпеки.
5. Джерела електромагнітних випромінювань та їх вплив на організм людини.
6. Захист людини від електромагнітних випромінювань.

Теми рефератів

1. Джерела електромагнітних випромінювань. Вплив їх на організм людини. Захист людини від електромагнітних випромінювань.
2. Кількісні оцінки іонізуючого випромінювання. Специфічна дія іонізуючого випромінювання на організм людини. Джерела іонізуючих випромінювань.
3. Лазерне випромінювання, його вплив на організм людини та захист від нього.

Змістовий модуль IV. Соціально-політичне середовище і життєдіяльність людини

Тема 10. Соціальне середовище – необхідна умова існування людства. Сприятливі та небезпечні фактори соціально-політичного середовища

Соціум. Суспільство. Соціальна група. Малі, середні й великі соціальні групи. Негативні фактори соціального середовища. Джерела соціальних небезпек. Джерела політичних небезпек.

Література [1; 3; 4; 7; 8; 18]

Контрольні питання

1. Які ви знаєте джерела соціальних та політичних небезпек?
2. Соціально-політичне середовище і його значення в життєдіяльності людини.
3. Вплив людини на середовище, яке її оточує.

Тема 11. Соціально-політичні небезпеки

Соціальний конфлікт. Джерела соціальних конфліктів. Форми перебігу конфліктів (відкрита та закрита). Війна як крайній прояв політичного конфлікту. Тероризм. Терористичні акти. Криміноген-

на ситуація в Україні. Глобальна злочинність. Самозахист у ситуаціях, пов'язаних із насильством. Соціальні небезпеки: алкоголізм, куріння, наркоманія. Психічна залежність. Фізична залежність. Наркоманія.

Література [1; 3; 4; 7; 8; 18]

Контрольні питання

1. Небезпека і наслідки війни.
2. Грунт для виникнення тероризму, його причини, форми та засоби.
3. Шляхи уникнення екстремальних ситуацій криміногенного характеру.
4. Небезпеки від алкоголю.

Теми рефератів

1. Склад тютюнового диму, його дія на організм.
2. Як покинути палити? Пом'якшення згубної дії тютюну.

Тема 12. Стан здоров'я населення України, основні фактори ризику та найнебезпечніші захворювання

Природно-соціальні небезпеки. Епідемія. Соціальні хвороби. Харчові отруєння. Захворювання, які передаються статевим шляхом. СНІД.

Література [2; 8; 18]

Контрольні питання

1. Які хвороби називають соціальними? Чому?
2. Чи становить небезпеку для оточуючих ВІЛ-інфікована людина на робочому місці? Відповідь поясніть.

Змістовий модуль V. Життєдіяльність людини в умовах надзвичайних ситуацій

Тема 13. Надзвичайні ситуації природного, техногенного, соціально-політичного характеру та їх вплив на життєдіяльність людини

Визначення, причини виникнення та класифікація надзвичайних ситуацій.

Аварії. Катастрофи (локальні, регіональні та глобальні). Катаклізми.

Небезпечні природні явища. Стихійне лихо.

Класи надзвичайних ситуацій:

- техногенного;
- природного;
- соціально-політичного;
- воєнного характеру;

Рівні надзвичайних ситуацій:

- 1) загальнодержавний;
- 2) регіональний;
- 3) місцевий;
- 4) об'єктовий.

Аварії з викидом радіоактивних речовин у навколишнє середовище та з витоком сильнодіючих отруйних речовин (СОР). Аварії на транспорті. Пожежі та вибухи. Природні небезпеки. Стихійні лиха (тектонічні, топологічні), засоби боротьби, рекомендації щодо правил поведінки при стихійних лихах.

Метеорологічні стихійні лиха.

Література [8; 26; 27; 30; 31]

Контрольні питання

1. Назвіть тектонічні стихійні лиха.
2. Які ви знаєте рекомендації щодо правил поведінки при виникненні топологічних стихійних лих?
3. Аварії з витоком СДОР: джерела, причини, особливості та рівні впливу хімічних речовин.
4. Основні фактори ризику для життя пасажирів залізничного транспорту.
5. Основні фактори ризику для життя пасажирів морського транспорту при аварії.
6. Причини, що обумовлюють пожежі та вибухи в умовах промисловості.

Теми рефератів

1. Метеорологічні стихійні лиха.
2. Класифікація природних небезпек.

Тема 14. Система цивільної оборони, її основні завдання і організація діяльності

Складові системи Цивільної оборони. Основні завдання Цивільної оборони.

Керівництво Цивільною обороною. Запобігання виникненню надзвичайних ситуацій. Єдина державна система запобігання і реа-

гування на надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру (ЄДСЗР). Завдання ЄДСЗР. Організація життєзабезпечення населення у надзвичайних ситуаціях. Класифікація об'єктів за категоріями стосовно засобів захисту населення у разі надзвичайної ситуації. Евакуація населення. Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій.

Література [3; 4; 8; 18; 20]

Контрольні питання

1. Які ви знаєте методи запобігання виникненню надзвичайних ситуацій?
2. Організація життєзабезпечення населення в надзвичайних ситуаціях.
3. Як відбувається ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій?

Теми рефератів

1. Актуальність дисципліни “Безпека життєдіяльності”.
2. Основні етапи розвитку проблеми забезпечення дисципліни “Безпека життєдіяльності”.
3. Поняття сталого розвитку суспільства та його проблеми.
4. Функції, мета та завдання дисципліни “Безпека життєдіяльності”.
5. Об'єкти вивчення дисципліни “Безпека життєдіяльності”.
6. Законодавство України про охорону здоров'я.
7. Законодавство України про охорону праці та пожежну безпеку.
8. Законодавство України про охорону навколишнього середовища.
9. Управління та нагляд за безпекою життєдіяльності.
10. Визначення, причини виникнення та класифікація надзвичайних ситуацій.
11. Організація життєзабезпечення населення в НС.
12. Забруднення атмосфери міст.
13. Забруднення міських приміщень.
14. Забруднення питної води в містах.
15. Шумове, вібраційне та електромагнітне забруднення міст.
16. Безпека поведінки людей в умовах міста.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які проблеми вирішує безпека життєдіяльності?
2. Які функції охоплює система БЖД на рівні держави ?
3. Що є юридичною базою зобов'язання щодо безпеки життєдіяльності ?
4. Якими основними складовими визначається актуальність сучасного стану безпеки життєдіяльності?
5. На які групи поділяються небезпечні та шкідливі фактори за характером, природою?
6. Основні завдання системи управління безпекою життєдіяльності.
7. Які органи здійснюють державне управління охороною праці в Україні ?
8. За якою формулою розраховують ризик?
9. Які органи здійснюють державне управління охороною праці в Україні ?
10. Розкрийте поняття небезпеки, небезпечних ситуацій.
11. Поняття потенційної небезпеки.
12. Ризик як оцінка небезпек.
13. Якими шляхами досягається підвищення рівня безпеки?
14. Характеристика небезпечних та шкідливих факторів.
15. Класифікація техногенних небезпек.
16. Які існують засоби колективного захисту від небезпек?
17. Які існують засоби індивідуального захисту від небезпек?
18. Знаки та кольори небезпек.
19. Вплив шуму на організм людини, засоби та заходи захисту від впливу шуму.
20. Вплив вібрації на організм людини.
21. Природа та види іонізуючого випромінювання. Проникаюча властивість.
22. Кількісні оцінки іонізуючого випромінювання.
23. Специфічна дія іонізуючого випромінювання на організм людини.
24. Джерела іонізуючих випромінювань.
25. Норми радіаційної безпеки.
26. Заходи радіаційної безпеки.
27. Якими є причини виникнення соціально-політичних небезпек?
28. Що таке конфлікти і джерела їх виникнення?

29. Які наслідки від воєн?
30. Які найпоширеніші у світі терористичні акти?
31. Форми перебігу конфліктів.
32. Які соціальні групи в Україні склалися нині і чому?
33. Основні види тероризму?
34. Які джерела соціальних та політичних небезпек?

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Алкоголь і наркотики в Україні: 2000 рік* / За ред. А. М. Вієвського. — К.: Наук.-метод. та клініко-реабілітац. центр з проблем хімічних залежностей МОЗ України.
2. *Арский Ю. М., Данилов-Данильян В. И., Залиханов М. Ч., Кондратьев К. Я., Котляков В. М., Лосев К. С.* Экологические проблемы: что происходит, кто виноват и что делать? — М.: Изд-во МНЭПУ, 1997.
3. *Безпека життєдіяльності* / За ред. Я. І. Бедрія. — Л., 2000.
4. *Безпека життєдіяльності* / За ред. Я. Бедрія — Л.: Видавнича фірма “Афіша”, 1998.
5. *Білявський Г. О., Падун М. М., Фурдуй Р. С.* Основи загальної екології. — К: Либідь, 1995.
6. *Будько М. И.* Глобальная экология. — М.: Мысль, 1977.
7. *Будько М. И.* Глобальная экология. — М.: Мысль, 1977.
8. *Гайченко В. А., Коваль Г. М.* Основи безпеки життєдіяльності людини: Навч. посіб. — 2-ге вид., стереотип. — К.: МАУП, 2004.
9. *Горшков В. Г.* Физические и биологические основы устойчивости жизни. — М.: ВИНТИ. 1995.
10. *Горшков В. Г., Кондратьев К. Я., Лосев К. С.* Природная биологическая регуляция // Известия Русского геогр. о-ва, 1994. — Вып. 6. — С. 17–23.
11. *Гражданская оборона* / Под ред. Е. П. Шубина — М.: Просвещение, 1991.
12. *Дозы. Эффекты. Риск.* — М.: Мир, 1988.
13. *Екологія і закон* // Екологічне законодавство України: У 2 т. / За ред. В. І. Андрейцева. — К.: Юрінком Інтер, 1997.
14. *Законодавство України “Про охорону праці”* // 36 норматив. док. — К: Поліграфкнига, 1995. — Т. 1, 2.

15. *Збірник* законодавчих актів України про охорону навколишнього природного середовища. — Чернівці: Зелена Буковина, 1997–2000. — Т. 1–6.
16. *Конституція* України. — К.: Юрінком, 1996.
17. *Корсак К. В., Плахотнік О. В.* Основи екології. — 2-ге вид. — К.: МАУП, 2000.
18. *Латін В. М.* Безпека життєдіяльності людини. — К.: Знання; Л.: Вид-во ЛБКНБУ, 1999.
19. *Окружающая среда (споры о будущем) / А. М. Рябчиков, И. И. Альт-шулер, С. П. Горшков и др.* — М.: Мысль, 1983.
20. *Пістун І. П.* Безпека життєдіяльності. — Суми: Університет. книга, 1999.
21. *Постанова* Верховної Ради України від 5 берез. 1998 р. № 188/98-ВР “Про основні напрямки державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки” // 36 законодавчих актів України про охорону навколишнього природного середовища. — Чернівці: Зелена Буковина, 1999. — Т. 4.
22. *Постанова* Кабінету Міністрів України від 13 жовт. 2000 р. № 1556 “Про заходи щодо поліпшення стану гігієни довкілля на 2000–2005 роки”.
23. *Постанова* Кабінету Міністрів України від 15 лип. 1998 р. № 1099 “Про порядок класифікації надзвичайних ситуацій” // 36 законодавчих актів України про охорону навколишнього природного середовища. — Чернівці: Зелена Буковина, 1999. — Т. 6.
24. *Постанова* Кабінету Міністрів України від 26 жовт. 2000 р. № 1612 “Про затвердження Плану взаємодії органів управління і сил, які залучаються до реагування на надзвичайні ситуації державного рівня на водних об’єктах”.
25. *Постанова* Кабінету Міністрів України від 30 берез. 1998 р. № 391 “Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля” // 36 законодавчих актів України про охорону навколишнього природного середовища. — Чернівці: Зелена Буковина, 1999. — Т. 6.
26. *Проблеми* пожежної безпеки в Україні // Матеріали Голов. управління пожежної безпеки МВС України. — К., 2000.
27. *Проблеми* техноприродних аварій і катастроф у зв’язку з розвитком небезпечних геологічних процесів // Матеріали наук.-техн. конф. — К., 1997.

28. *Программа действий*. Встреча на высшем уровне “Планета Земля”. Повестка дня на XXI век и другие документы конференции в Рио-де-Жанейро в популярном изложении // Центр “За наше общее будущее” / Сост. Майкл Китинг. — 1993.
29. *Рамад Ф.* Прикладная экология. Воздействие человека на биосферу. — Л.: Гидрометеиздат, 1981.
30. *Рудько Г. І., Кошіль М. Б., Бондаренко М. Д.* Регіональний, спеціальний та локальний режими небезпечних геологічних процесів як основа зниження потенційного ризику техноприродних аварій і катастроф. — К., 1997.
31. *Буравльов Є. П., Гетьман В. В.* Управління техногенною безпекою України. — К., 2006.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Зміст дисципліни “Екологічна безпека”	4
Методичні вказівки для самостійного вивчення кожної теми.....	5
Питання для самоконтролю.....	14
Список літератури.....	15

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *С. М. Толкачова*
Комп’ютерне верстання *А. А. Кучерук*

Зам. № ВКЦ-4125

Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк ротатійний трафаретний.

Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*